Grup Hypatia de Debat

La teva veu compta. la teva opinió importa.

La trampa de Tucídides.

i la història que es repeteix

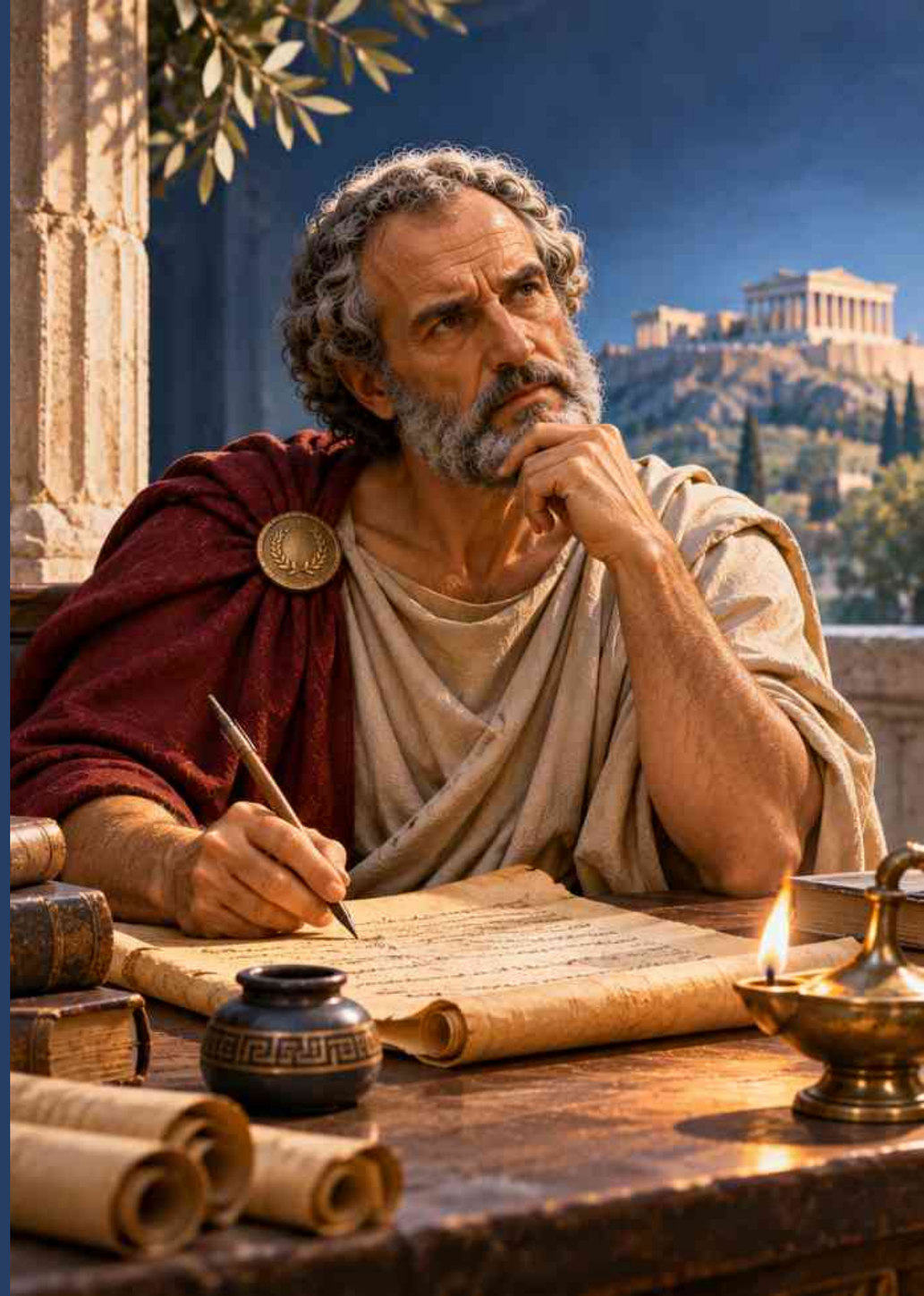

Qui era Tucídides?

Atenes, segle V aC

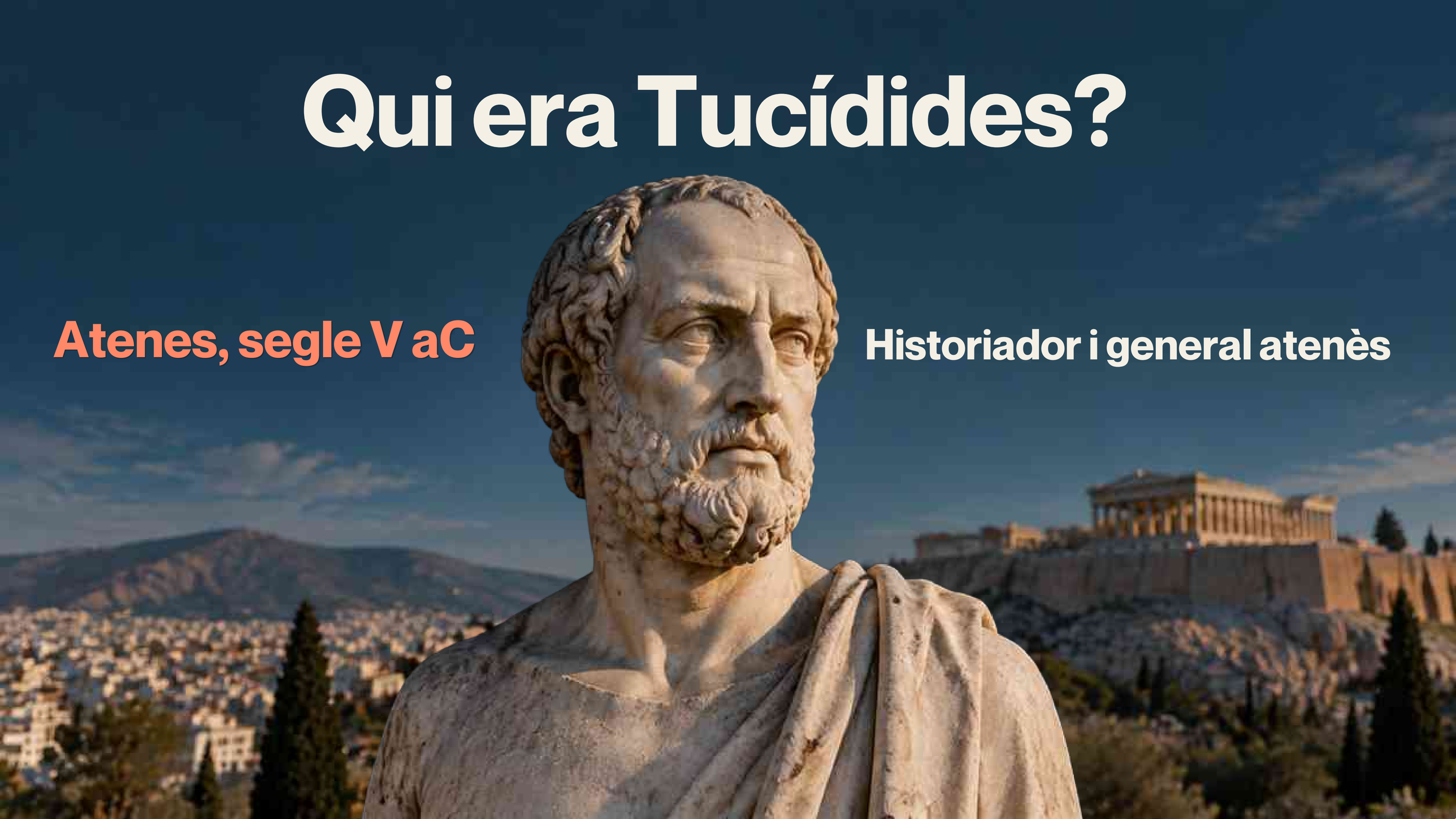

Historiador i general atenès

Al llibre III, Tucídides ofereix una de les anàlisis més lúcides de l'antiguitat sobre la psicopatologia de la polarització política.
Quan la violència facciosa i la por s'apoderen d'una comunitat, el primer símptoma de la descomposició moral és l'alteració deliberada del significat de les paraules.

Qui va plantejar la trampa de Tucídides?

Graham Allison

Politòleg nord-americà

Va popularitzar el concepte el segle XXI.

Què és la trampa de Tucídides?

- Una potència emergent augmenta la seva capacitat i influència.
- Una potència establerta percep aquest ascens com una amenaça.
- La tensió eleva el risc de conflicte, però no el fa inevitable.

Com es forma la tensió?

Ascens

Més capacitat, recursos i influència per a una potència emergent.

Resposta

Més preocupació i accions de contenció de la potència establerta.

La paranoia preventiva:

La potència hegemònica establerta observa aquest creixement amb una inquietud creixent.
Encara que la potència emergent no tingui intencions bèl·liques immediates, la potència dominant calcula:
“Si avui són forts, demà seran invencibles; hem d’actuar abans que no sigui massa tard”.

La trampa descriu un risc, no un destí.

El nucli de la trampa és que el perill principal no neix de l'agressió malintencionada d'una de les parts, sinó de la precaució defensiva de l'altra.

El col·lapse mutu (cap guanyador real)

En el model de la trampa de Tucídides, el conflicte no és un enfrontament en què el vencedor s'endú un botí intacte i prospera. Com que és un xoc prolongat i de desgast entre dues estructures colossals, totes dues parts queden exhaustes econòmicament, demogràficament i moralment.

Tant en les trucades telefòniques prèvies com en les converses privades a Pequín el 2017, Xi Jinping va insistir directament a Trump en la necessitat d’evitar caure en la trampa de Tucídides.(literal)
Va argumentar que la cooperació era l’única via racional per a totes dues potències i que un xoc estratègic seria catastròfic per als dos països i per al món.

Com evitar la trampa de Tucídides sense perdre la dignitat

Instal·lar “baranes” diplomàtiques: mantenir oberts canals directes per aturar els malentesos abans que s’agreugin.
Competència regulada (coopetició): competir amb fermesa en l’àmbit econòmic o tecnològic, però cooperar en els reptes vitals compartits.
Superar la lògica de “suma zero”: entendre que la pròpia seguretat no exigeix destruir el rival, sinó pactar regles de convivència.

Com evitar la trampa en la vida quotidiana

Redefinir l'èxit: deixar de voler tenir sempre la raó o imposar-se i prioritzar el vincle, la maduresa i la pròpia integritat.
Instal·lar "baranes" de comunicació: aturar una discussió a temps, abans que els retrets s'agreugin i distorsionin allò que realment importa.
Distingir la fermesa de l'atac: posar límits clars i defensar els propis valors sense desqualificar, humiliar ni destruir l'altre.
Superar la lògica de "guanyar o perdre": cercar acords en què totes dues parts se sentin escoltades i respectades, i evitar que un conflicte es converteixi en una guerra de trinxeres.

Una història per entendre la història

- A la seva obra “La guerra del Peloponès”, Tucídides esmenta quatre indicadors de la decadència d’una societat.

Tribalització i polarització (punt 1):
la lleialtat a la facció política per damunt de la llei, la família i el bé comú.

Descrèdit institucional i ruptura de la llei (punt 2): ús de les lleis i dels ideals nobles com a simple façana retòrica, mentre es tracta l'Estat com un botí.

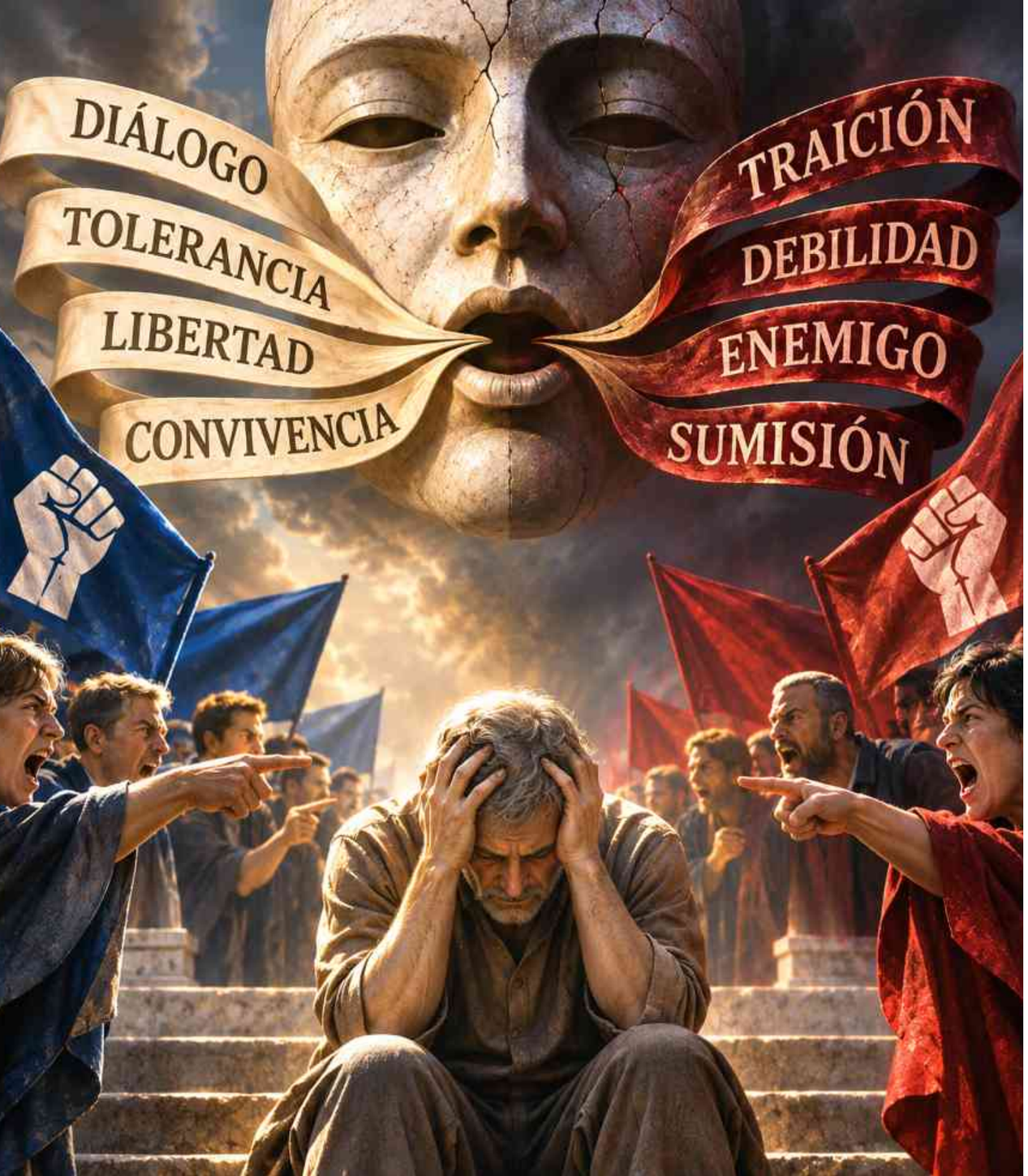

Corrupció del llenguatge i càstig als moderats (punt 3): la seva cèlebre anàlisi de com les paraules canvien de significat per justificar el fanatisme i de com els ciutadans equilibrats són aixafats per tots dos bàndols.

Buidament ètic i anomia (punt 4):

la desaparició de la bona fe, el triomf de la venjança per damunt de la justícia i la pèrdua de respecte per les normes morals durant les crisis.

Les normes socials, morals o legals perden la seva força, claredat o legitimitat.

Què més diu en els seus escrits

Tucídides afirma que els esdeveniments que relata es tornaran a repetir de manera idèntica o molt semblant mentre la naturalesa humana no canviï.

Sobre l'origen del conflicte i la por preventiva (llibre I, 23.6)

La frase fundacional de l'anomenada trampa de Tucídides és que la por del futur empeny les potències a precipitar el xoc que intentaven evitar.

Sobre la arrogància imperial

"Els forts fan el que poden i els febles pateixen el que han de patir".

Sobre la manipulació del llenguatge en temps de polarització (llibre III, 82.4

“Les paraules van haver de canviar el seu significat habitual i adoptar el que els donaven en relació amb els fets: la temeritat irreflexiva va passar a considerar-se lleialtat valenta, i l’espera prudent, covardia disfressada.”
És el diagnòstic més agut de com el fanatisme corromp les paraules per justificar els excessos i desacreditar la moderació.

Els cinc patrons de Tucídides que la història repeteix.

- La por preventiva.
- La polarització i el llenguatge manipulat.
- L'arrogància imperial.
- El col·lapse moral i ètic.
- La llei del més fort.

Exemples actuals de polarització i llenguatge manipulat

L'etiquetatge automàtic per anul·lar el debat

En lloc de rebatre un argument o analitzar unes dades, es posa una etiqueta desqualificadora a l'interlocutor ("fatxa", "progre", "woke", "negacionista", "conspiranoic", "populista").

També anomenar "genocidi", "feixisme" o "cop d'estat" qualsevol mesura política o protesta que desagrada, buidant aquestes paraules de la seva gravetat real

La demonització de la moderació i dels matisos, amb acusacions com ara “equidistant”, “tèbi”, “còmplice” o “tou”. És exactament el que va escriure Tucídides fa 2.400 anys: “L’espera prudent va passar a considerar-se covardia disfressada, i el moderat moria a mans de tots dos bàndols”.

El segrest emocional de paraules universals
Com funciona: determinats bàndols polítics o ideològics s’apropien exclusivament de conceptes que pertanyen a tota la ciutadania, com ara “llibertat”, “democràcia”, “pàtria”, “progrés” o “drets”, i els presenten com a patrimoni únic del seu grup.

Exemples actuals d'arrogància imperial

Illa de Granada (octubre de 1983):

Panamà (desembre de 1989)

Afganistan (octubre de 2001):

Iraq (març de 2003)

Líbia (febrer – març de 2011)

Síria (març de 2011

Nicolás Maduro, gener de 2026

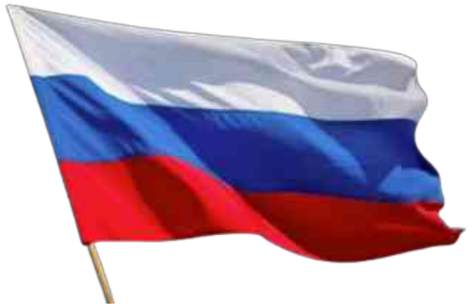

Afganistan (1979–1989) etapa soviètica

Ucraïna, Crimea i el Donbàs (2014), febrer de 2022

Síria (setembre de 2015)

Exemples actuals del col·lapse moral i ètic.

La normalització de la corrupció
Es destrueix el capital més valuós d'una democràcia: la confiança.

El desplaçament cap a l'individualisme pur
La idea del bé comú i la responsabilitat envers la comunitat cedeixen terreny davant l'obsessió pel benestar immediat, la comoditat i el "tinc dret a tot sense deure res a ningú".

La trivialització i la pèrdua del pudor

El debat públic, la cultura i els mitjans cada vegada premien més l'espectacle, l'insult, la humiliació de l'adversari i l'entreteniment superficial, en lloc del rigor, l'exemplaritat i el respecte.

El relativisme interessat

Les normes ètiques deixen d'aplicar-se a tothom per igual i passen a jutjar-se segons qui les infringeix: es condemna amb fúria el rival, però es justifica o s'ignora l'acció d'algú del propi bàndol.

Exemples en què es va evitar caure en la trampa

- La història no és una condemna mecànica; també ofereix exemples lluminosos en què líders i societats senceres van aconseguir trencar el cicle de la por, la polarització i l'arrogància perquè van recordar les tragèdies anteriors i van triar actuar d'una altra manera.

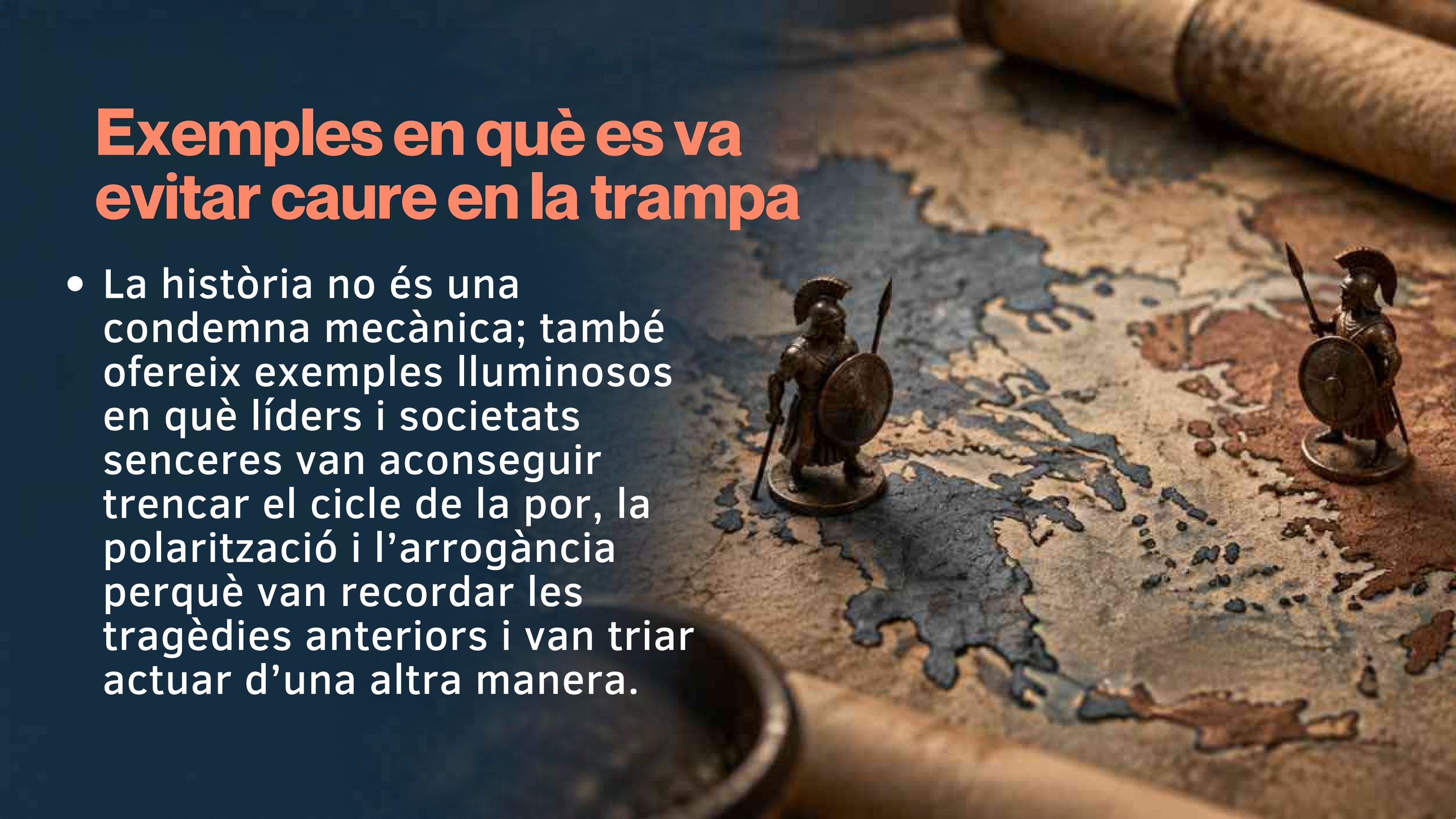

La reconciliació europea després de 1945:

En lloc d'exigir reparacions punitives, van integrar l'antic enemic (Alemanya)en un projecte comú: la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer, que va ser l'embrió de la Unió Europea.

La crisi dels míssils de Cuba (1962):
El fre a la trampa de Tucídides

L'octubre de 1962, els Estats Units i la Unió Soviètica van estar a punt d'una guerra nuclear total. Kennedy va rebutjar l'atac preventiu, va optar per un bloqueig naval que deixava marge de maniobra i va obrir canals secrets de negociació directa amb Nikita Khrusxov. Tots dos líders van saber oferir-se mútuament una sortida digna.

La transició a Sud-àfrica (1990-1994):
Sud-àfrica reunia tots els ingredients de la guerra civil descrita per Tucídides.
Sota el lideratge moral de Nelson Mandela i el pragmatisme de Frederik de Klerk, el país va rebutjar l'espiral de represàlies.
Van impulsar la Comissió per a la Veritat i la Reconciliació i, amb una constitució inclusiva, van demostrar que el llenguatge de la concòrdia pot desactivar dècades d'odi acumulat.

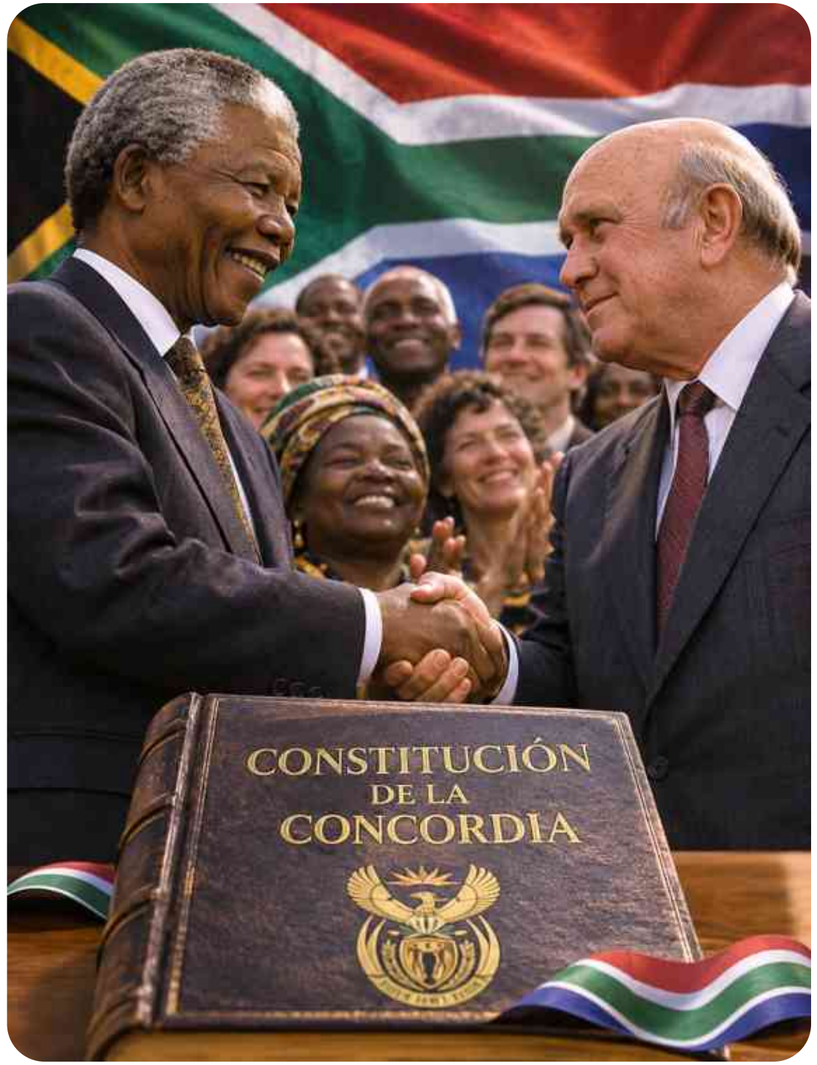

Les dinàmiques que Tucídides va observar entre les ciutats estat no són exclusives de l'alta política: són patrons de la naturalesa humana que operen de la mateixa manera en una oficina, en una parella, en una comunitat de veïns o en la gestió de les nostres pròpies emocions.

En l’entorn laboral:

Un professional veterà veu arribar un company jove amb noves habilitats i, per por de perdre estatus o rellevància, comença a bloquejar-li projectes, amagar-li informació o criticar-lo davant dels caps.
El jove, en sentir-se atacat, passa a l’ofensiva i acaba disputant-li el lloc.
El veterà provoca exactament la rivalitat que volia evitar.

En les relacions personals o de parella:

Per por preventiva de ser abandonada o de sortir-ne ferida, una persona es torna desconfiada, controladora o emocionalment freda; aquesta actitud ofega l'altra i acaba provocant la ruptura que tant temia.

La polarització i el llenguatge manipulat (les discussions quotidianes)

El llenguatge deixa de servir per entendre'ns i passa a fer-se servir com a munició.
A més, quan algú del grup intenta fer les paus o assenyalar que totes dues parts tenen part de raó, rep retrets de totes dues per "no mullar-se".

El col·lapse o deterioramament moral (les petites concessions sota pressió)

Quan estem desbordats, cansats o travessem una mala ratxa econòmica, és temptador rebaixar els nostres propis estàndards ètics amb petites excuses.

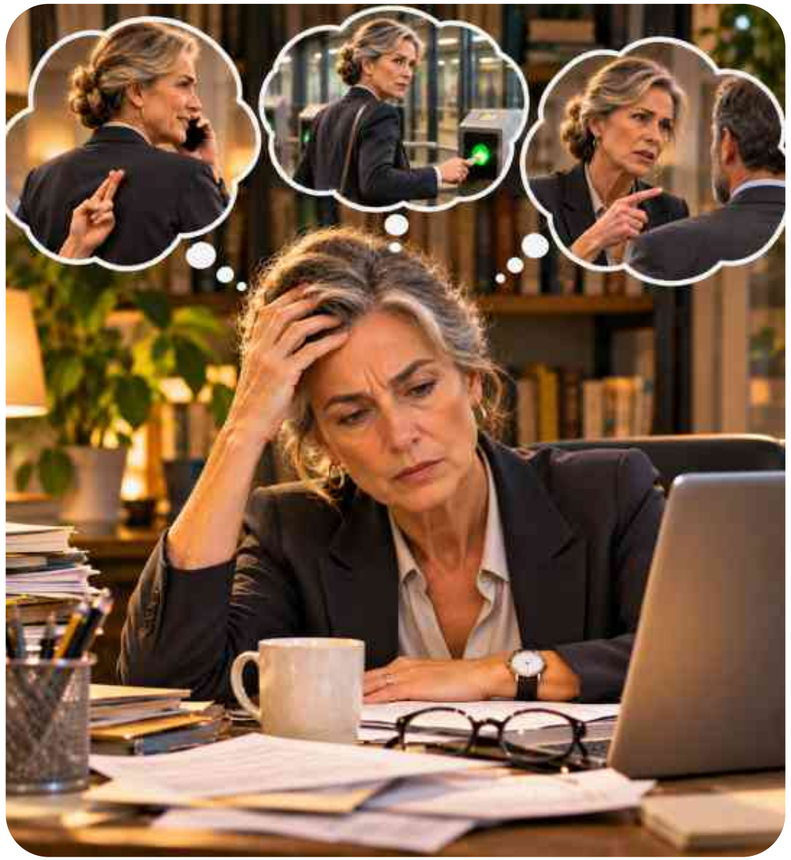

La llei del més fort (l'abús d'una posició asimètrica)

Imposar la nostra força quan tenim avantatge pot donar-nos una victòria immediata, però destrueix el respecte genuí i garanteix que ningú no ens sostingui el dia que canviïn les tornes.

L’antídot personal de Tucídides:

La prudència, que en la vida diària vol dir aturar-se abans de reaccionar per por, triar paraules que construeixin en lloc de ferir, conèixer els nostres límits quan tot va bé i tractar amb justícia qui avui té menys poder que nosaltres.

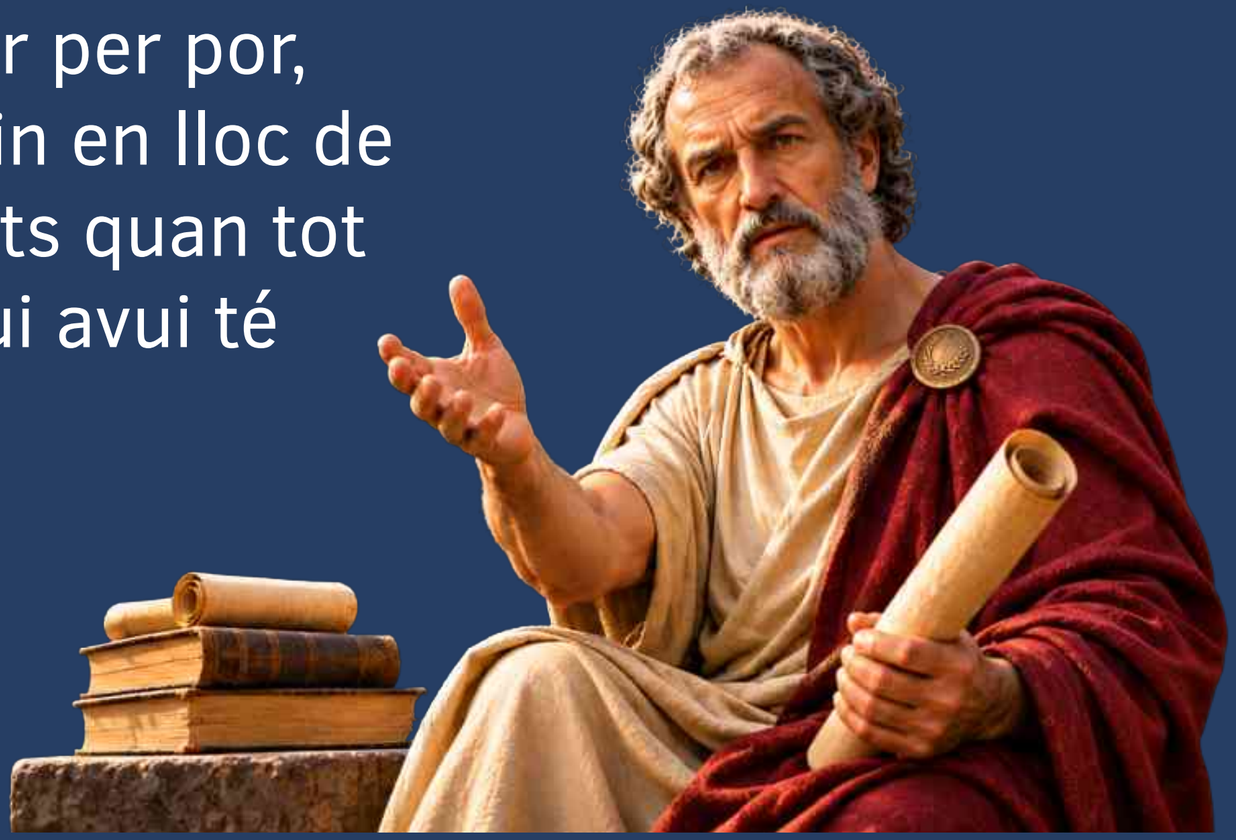

Si recordeu una de les lleis del Kybalion,
“Com és a dalt, és a baix”, podem aplicar-la a
“Com és en la geopolítica, és en el nostre àmbit personal”.
Encara que hi hagi riscos reals, no oblidem que la por és una de les eines de manipulació més poderoses.
En la nostra vida quotidiana, evitar caure en la trampa de Tucídides depèn de nosaltres.

La rivalitat no ha de convertir-se en guerra.
Comprendre el poder és el primer pas per evitar la trampa.
FI
Grup Hypatia de Debat
La teva veu compta, la teva opinió importa.